

הרב דוד חי הכהן

האמנם גבורת הרוח מול גבורת הגוף?

יום הזיכרון לשואה ולגבורה, מזעזע בכל שנה מחדש ופותח את פצעי לבבנו, שלא יוכלו לקבל ארוכה מבן אדם ומתנחומותיו, עד ירפא ה' את שברנו הגדול כים. ננסה לעמוד על שאלת היחס ליום זה על ידי אחינו השונים בעם ישראל.

מאז הקמת המדינה וקביעת יום זה כיום זיכרון לאומי, המוקדש לזכר השואה והגבורה, נחלקו הדעות וההתייחסויות ליום זה, עד שנראה כי ישנם שני קטבים, שלכאורה לא יכולים למצוא נקודת מפגש אחת. הללו מעלים את נס המורדים ואת הפרטיזנים גיבורי הרוח והמעש, שבידיים ריקות העיזו להרים ראש כנגד המפלצת הנאצית. ואילו אחרים זוכרים את פאר עולם התורה, שנחרב ואוכל באש הרשעה הארורה, ומתקוממים כנגד ההתעלמות מעולם התורה שנחרב, מיליוני שומרי המצוות החרדים לדבר ה', רבבות הנשים הצנועות והבנות היקרות במלוא תומתן שלא זכו להרמת דגלם על נס, וכתגובה לכך מתעלמים מיום זה כאילו איננו ראוי להערכה, בהיותו מעריץ את הכוחנות ומעלים עיניו מרוח ישראל וקדושו.

אולם, ככל שעוברות השנים הולכות ומתעגלות הפינות המיוחדות שבכל קוטב וחלה התקרבות בין שני המחנות. בשנים האחרונות החלו להעמיד במרכז היום לא רק את גיבורי הגוף אלא גם את גיבורי הרוח. כך נודע, כי במקביל גם בעולם החרדי החלה לנשוב רוח חדשה, שיש בה חמלה ורחמים על הנופלים במערכות הגבורה, על אף שלא זכו לאורות הקודש שימלאו את ביתם. אולם, מחוץ לסערת הרגש, שדחפה את המחנות השונים להתבצר איש איש בעמדתו הפרטית ולפתח את כל מערכות החיים והתנועות השייכות להם סביב שני המוקדים הנזכרים, מוקד הגבורה ומוקד האמונה המעוגנת בתורת ישראל, יש לעמוד על הבחנת התפיסות השונות הקיימות מצד הראייה השכלית, המשוחררת מהמיית הלב.

לכאורה, הבלטת הרגשות בולטת וברורה בשני הצדדים. מצדדי הגבורה סובלים מכאב לב על ההשפלה הנוראה, כיצד נרצחו כל כך הרבה יהודים בצורה אכזרית, ללא כל אפשרות של הגנה או עמידה בפרץ כנגד השואה האיומה ביותר בתולדות האדם מאז נברא האדם על הארץ. ולכן, מתוך חולשת לב לנוכח הפרץ הרחב שנפרץ בבית ישראל, הם מנסים לחפש קווי אור, דווקא באלה המעטים, שנלחמו בגבורתם למרות חוסר האונים ופתחו במאבק שלא היה בו סיכוי לניצחון. גישה

זו מעמידה את אנשי הגבורה, כמצילי כבוד ישראל המושפל, שבלעדיהם היה על עם ישראל להתבייש בחוסר התייצבותו כנגד הרוצחים האכזרים. מובן שזוהי טעות מוחלטת, כי אות הקלון מוטל על הרוצחים ועוזריהם, וגם על כל אלה שעמדו ללא הושיט עזרה. דווקא עם ישראל יצא ממלחמה נוראה זו כעם קדוש וטהור, שאין דומה לו בין כל עמי העולם. לא הילדים הנרצחים או הנשים שעונו צריכים להתבייש, אלא כלימת עולם תכסה את העולם שאיפשר מעשים נוראים כאלו. ואף אם לא זכה העולם להכיר את חרפתו הרבה הראויה לו ביחסו לעם ישראל, בוודאי שאין על עם ישראל שום חובת התנצלות כנגד אומות העולם, אשר קומתם האנושית המוסרית כפופה ואיננה יכולה להרים את ראשה.

מצד שני, גם אנשי האמונה, הכואבים את כאבם של שומרי התורה והמצוות שנרצחו, ורוצים להעלות על נס את המסירות לשמירת המצוות - אפיית מצות מצווה בתוך תופת אושוויץ והדלקת נרות שבת או חנוכה בגיהנום של טרבלינקה - בוודאי אין גבול להערכה ולכבוד הראוי להם. אבל, האם יש צדק בהתעלמות ממעשי הגבורה של אנשים שנלחמו בידיים ריקות כנגד הרשע, כשידעו באיזה ייסורים ימותו אם יתפסו? ואיזה מיתות משונות נכונות להם, ובלבד שינקמו את צער ישראל? הרי חז"ל העריכו מאד את גבורי הכח שלחמו כנגד אויביים בתנאים קשים, ובודאי שאין חז"ל חשודים, שהערכתם את גבורת הגוף נובעת מחוסר הערכה מספקת לתורה. כמובא במדרש על שאול המלך, שהלך למלחמה עם פלשתים ולקח איתו את שלושת בניו, וזאת מתוך ידיעה שהוא והם עתידים להיהרג. באותה שעה קרא הקב"ה למלאכים ושאל אותם אם יש לכך דוגמא בכל העולם, שמלך ישראל, למען כבודם של ישראל, מוכן למות, הוא ובניו, ובלבד שלא תיפול אימה ופחד בלב העם¹.

לא רק שאול המלך זכה להערכת חז"ל בהיותו מלך צדיק ושומר אמונים לתורה, ומתוך כך אולי ניתן לתלות את מסירותו לאמונה בנצח ישראל ולקדושת התורה, המחייבת מסירות נפש על קידוש השם. גם אחאב מלך ישראל, שעבד עבודה זרה והרשיע מאד לעשות, כמסופר

¹ "ויתן ה' גם את ישראל עמך ביד פלשתים" (שמואל א' כ"ח, י"ט). א"ל: ואין מיערק?! אמר: אין ערקת, את משתזיב, ואם את מקבל עליך מידת הדין, מחר אתה ובניך עמי. מאי עמי? אמר רבי יוחנן: עמי - במחיצתי. כיון ששמע את דברי שמואל, נתיירא, שנאמר: "וימחר שאול, ויפל מלא קומתו ארצה, וירא מאד מדברי שמואל" (שם כ'). אמר לו אבנר ועמשא: מה אמר לך שמואל? אמר להם: אמר לי: למחר את נחית לקרבא ונצח, ולא עוד אלא בניך מתמנין רברבין. נטל שלשה בניו, ויצא למלחמה. אמר ריש לקיש: באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת, ואמר להם: באו וראו בריה שבראתי בעולמי. בנוהג שבעולם אדם הולך לבית המשתה, אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העין, וזה יוצא למלחמה, ויודע שנהרג, ונטל בניו עמו, ושמוח על מדת הדין שפוגעת בו" (ויקרא רבה וילנא, פרשה כ"ז, ז).

בספרי הנביאים, זכה להערכה גדולה מצד חז"ל, כאשר נפצע במלחמה ולא הסכים לחבישת פצעיו, על מנת שלא תחלש רוח הלחימה בחיילי ישראל הלוחמים בארס². והנה, היות וברור לנו, שכל שלומי אמוני ישראל יודעים את דברי חז"ל, ואם כן אין התעלמותם מגבורת חיילי ישראל או הלוחמים הפרטיזנים נובעת רק מרגש הכאב על עלבונה של תורה המפעם בקרבם. על כן יש לחפש את שורשי הויכוח על ערכי החיים הראויים לישראל לא רק בעולם הרגש בלב אלא גם בעולם הרוח.

שמעתי מפי מו"ר, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, אודות שתי הגישות שרווחו בין ההיסטוריונים, המאמינים והרחוקים, שכבר ניצבו בשתי עמדות מנוגדות שנים רבות לפני השואה והקמת המדינה. גישה אחת, המובאת אצל אחד מחכמי ישראל בספרו "דורות ראשונים", שעוסק בתולדות ישראל, מנסה להציג את חיילי בר כוכבא כתלמידי חכמים של ר' עקיבא, שכל מלחמתם היתה סביב ערכים רוחניים, ורחקה מהם כל תאוות נצחון וגבורה גופניים. מצד שני, היה היסטוריון, שאינו שומר תורה ומצוות, שתיאר את תלמידי ר' עקיבא, שנפטרו בימי הספירה, כחיילי בר כוכבא שנפלו בקרב. על כך אמר הרב צבי יהודה זצ"ל, ששני הצדדים הגזימו והחטיאו את האמת. שכן, היה ר' עקיבא, ענק הרוח וגדול התורה, ואלפי תלמידיו תלמידי חכמים מובהקים ובוודאי צדיקים וחסידים, שרק חולשה אחת פגעה בהם בימי הספירה, כאשר מתו במגיפה. וכן היו גם חיילי בר כוכבא, שהצטיינו בגבורה גופנית ובמסירות למען הניצחון.

למרות זאת אין בזה סתירה. מדרגתם הרוחנית האלוהית של בני עם ישראל, הנבחר מכל העמים והמרומם מכל הלשונות, איננה מחייבת התעלמות מחיי גוף וגבורה גופנית, כאשר הם אינם גובלים בחיי טומאה והפקרות זוללת. כך נצטיין אברהם אבינו, מגדולי המאמינים, כאשר ידע לחנך את חניכיו באמונת ה' (בראשית י"ח, י"ט), ויחד עם זה, בשעת הצורך, ידע לאמנם ולצידם לקראת קרב מלחמתי משוכלל, חמושים בכל הנדרש למען הניצחון על מלכי המעצמות (שם י"ד, י"ד-ט"ו). גם דוד המלך, משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל המשכים בחצות הלילה לעסוק בתורה, נצטיין בגבורתו העצומה במלחמה, כמתואר בדברי חושי הארכי בדבריו לאבשלום: "אתה ידעת את אביך ואת

² "יומה אחאב מלך ישראל, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב: "והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם" (מלכים א' כ"ב, ל"ה)... " (מועד קטן כ"ח, ע"ב), ועיין בפרשנים על הפסוק, כרלב"ג: "לא רצה להגיד כי הוכה, כדי שלא ירך לב ישראל... ולזאת הסיבה היה המלך מעמד במרכבה נוכח ארם כל היום ההוא, כדי שלא יסורו ישראל מהמלחמה, ויתחזקו להלחם עם ארם" (שם ל"ד), וכן ברש"י: "כדי שלא יכירו ישראל במכתו ויברחו, ותחילת נפילה ניסה" (שם ל"ה).

אנשיו כי גברים המה ומרי נפש המה כדב שכול בשדה, ואביך איש מלחמה... אשר לבו כלב האריה המס ימס, כי ידע כל ישראל כי גבור אביך, ובני חיל אשר אתו" (שמואל ב' י"ז, ח'–י').

נביאי ישראל ואנשי כנסת הגדולה לא מצאו פסול בשבח הגוף, גבורתו ותכונתו אם הוא קשור עם אמונת הלב וטהרת הרוח והמעשים. גם בספר משלי ציין שלמה, מלכנו החכם, את הכוח כתפארת הבחורים (משלי כ', כ"ט). אדרבא, השלמות הגדולה המצופה מהאדם השלם, איש המעלה, איננה בהתעלמות מהגוף³. אמנם, לא בהשתעבדות לו ובהליכת הלב אחרי העיניים, אלא בטוהר הנפש מכל מידה מגונה, בגדלות הרוח באמונה ובדבקות בה'. ומתוך טהרה, צניעות ואמונה שלימה מתכסה הנפש גם בגוף קורן אור, בעל יופי מרהיב לתפארה וגבורה גופנית נאדרת בכח, היכולה למלא כל משימה ולהדביר את שונאי ישראל, שונאי התורה, ונותנת אותם תחת כפות רגלינו. אלה הם דמויות המופת, האנשים המחברים את השמים ואת הארץ, כי אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ.

רק בהיותנו בגולה, בארץ אויב טמאה, אז נעדרה מאיתנו גבורתנו ואז חשך תארנו, ומתוך כך בנינו מבצרי רוח שלמים, שיעמדו לנו כנגד רוחות סערה. אולם, עם הגיע עת המועד, שבו חונן ה' את שארית ישראל, חזר היום ובאה העת לברכת ישראל, מבית ומחוץ, בתעצומות הנפש ובגבורת הגוף. טבעם המלכותי של ישראל, הדורש את הופעת גבורתם, יופיים, עושרם וברכת ה' בכל מקצועות החיים, הוא הדוחף גם את האחים שנתרחקו זמנית מתורה. אין הערצת הגבורה נובעת משנאת התורה חלילה. אחינו בני ישראל, גם הרחוקים שבהם, הם בנים ובני בנים לאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב – אם אינם נביאים בני נביאים הם (ע"פ פסחים ס"ו, ע"ב). אנחנו נצפה לאלהי ישענו, המדריכנו על במות אויבינו, אשר לא יתן למוט רגלינו, והוא עתיד לנקום את דמי אחינו, ולתבוע את עלבוננו מידי אויבינו, ולתת שלום אמת בתוכנו, עד שיתפאר בנו יוצרנו, וינחמנו בנחמת ציון וירושלים בבנינם במהרה בימינו.

³ "רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי: הניי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם... ואומר "תפארת בחורים כחם" (משלי כ', כ"ט). רבי שמעון בן מנסיא אומר: אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים - כולם נתקיימו ברבי ובניו" (אבות ו', ח').